

Vernieuwde beleidslijn Uitvaartliturgie en -pastoraal

Aanpassing 2013 - 2015

Voorwoord

Beste lezer

Hetgeen voorligt is een bundeling op vraag van de dekenvergadering in het bisdom Hasselt. Met dit materiaal kan men plaatselijk beleid voeren en de nodige stappen zetten inzake uitvaartliturgie en –pastoraal, zoals voorgesteld in de vernieuwde beleidslijn van januari 2013.

U vindt in deel 1 de aangepaste beleidslijn – zoals verschenen in *Samen* januari 2013 – afgedrukt. Uiteraard wordt in deel 2 ook de volledige beleidslijn van 2009 opgenomen. De meeste bepalingen blijven immers van kracht. Kadertjes duiden de plaatsen in de tekst aan, die aangepast of vervangen worden, uiteraard op grond van bovengenoemde beleidslijn, maar ook uitgaande van een herziening van de “Beleidsnota over het financiële beheer in de parochies en federaties” (juli 2011).

Deel 3 schetst een stappenplan voor de invoering van de vernieuwde beleidslijn. Zes werkbladen zijn voorzien voor vergadermomenten en organisatiestappen hieromtrent. De invoering vraagt een geleidelijke weg, liefst nu aan te vatten, en te gaan tot januari 2015. Federaties die reeds een gedeelte van de weg hebben afgelegd, voegen zich vanaf hun plek in het stappenplan in.

Deel 4 tenslotte herneemt de basistekst “Uitvaartliturgie en –pastoraal. Van het wezenlijke... naar de praktijk.” Deze gedachten stoffeerden in 2008 de dekenale impulsmomenten. Ze zijn motor van de evoluties ter zake tot op vandaag.

In deze vernieuwde beleidslijn uitvaartliturgie en –pastoraal worden grote stappen gevraagd van gelovigen en van gemeenschappen, van voorgangers ook. In de beleidslijn wordt ook tijd gegeven. Verandering van gewoonte alsook toerusting voor nieuwe, concrete taken heeft zijn tijd nodig. We hopen dat deze bundeling over de vernieuwde beleidslijn uitvaartliturgie en –pastoraal een hulpmiddel en een stimulans is om daadwerkelijk uit te bouwen datgene waar het om te doen is: een levens- en geloofsnaibje pastoraal en liturgie van de uitvaart, getuigenis en uiting van het paasgeloof dat de christelijke gemeenschappen bezielt.

Hebt u vragen of wenst u ondersteuning, dan kan u steeds contact opnemen met het parochievicariaat.

Karel D’Huys,
bisschoppelijk vicaris voor de parochies

Bisdom Hasselt – **Parochievicariaat**
Vrijwilligersplein 14, 3500 Hasselt
011 28 84 49
vicariaat.parochies@bisdomhasselt.be

Inhoud

Voorwoord.....	1
Inhoud.....	2
Deel 1: Aanpassing beleidslijn uitvaartliturgie en –pastoraal	3
Deel 2: Beleidslijn Uitvaartliturgie en -pastoraal	7
Deel 3: Invoering vernieuwde beleidslijn uitvaartliturgie en –pastoraal.....	13
STAPPENPLAN: Overzicht	14
WERKBLAD 1: Dekenaal pastoresoverleg – Vergaderagenda	15
WERKBLAD 2: Overleg in het FT – Vergaderagenda	16
WERKBLAD 3: Uitwerken van een plan van aanpak in het federatieteam.....	17
WERKBLAD 3: Vervolg.....	18
WERKBLAD 4: Voorstel van tekst voor folder.....	19
WERKBLAD 4: Vervolg.....	20
WERKBLAD 5: Invoering in de federatie	21
WERKBLAD 6: Evalueren, bijsturen en opvolgen van het volledige plan van aanpak	22
Deel 4: Bijlage Uitvaartliturgie en -pastoraal Van het wezenlijke... naar de praktijk.....	23
Van het wezenlijke... ..	24
... naar de praktijk	26

Deel 1:

Aanpassing beleidslijn uitvaartliturgie en –pastoraal

cfr. *Samen*, januari 2013

AANPASSING 'BELEIDSLIJN UITVAARTLITURGIE EN –PASTORAAL'

BELEIDSLIJN VAN 2009

Na uitvoerig overleg op verschillende niveaus in ons bisdom kwam in het voorjaar van 2009 de 'Beleidslijn uitvaartliturgie en –pastoraal' tot stand.¹ Er werd uitdrukkelijk gekozen voor een verzorgde liturgie waarin de geloofsgemeenschap afscheid neemt van de overledene vanuit het Verrijzenisgeloof.

Aangezien de eucharistieviering de viering is van ons verrijzenisgeloof in zijn volheid, werd bijzondere aandacht besteed aan het bewaren van een uitdrukkelijke band tussen de uitvaartliturgie en de eucharistie. Als algemene regeling werd het dubbele aanbod van uitvaartliturgie bevestigd: de uitvaartliturgie kan, waar mogelijk en wenselijk, gevierd worden met de eucharistie. Indien dit niet wenselijk of mogelijk is, gebeurt de uitvaartliturgie in een gebedsviering met daarbij de uitnodiging aan de zondagse eucharistie deel te nemen waarin de verzamelde gemeenschap dan ook uitdrukkelijk bidt voor de overledene.

Naast deze algemene regeling maakte de beleidslijn het mogelijk dat – indien aan enkele duidelijke voorwaarden wordt voldaan – het plaatselijk beleid in een federatie de uitvaartliturgie in een gebedsviering als algemene norm voorstelt.

EVOLUTIES

Uitgaande van de beleidslijn werden ernstige inspanningen gedaan om leiders van de uitvaartliturgie met gebedsviering te vormen. Er

worden een basisvorming en enkele vervolgmodes aangeboden. Ook plaatselijk worden inspanningen gedaan om leiders van de uitvaartliturgie te laten ingroeien in de praktijk van de uitvaartliturgie. Hiermee wordt gewerkt aan de kwaliteit van de uitvaartliturgie in een gebedsviering. De richtlijn om in elke federatie te werken met een ploeg die instaat voor de uitvaartliturgie is erop gericht de kwaliteit van de uitvaartliturgie optimaal te houden.

Intussen is gebleken dat daar waar de algemene regeling van het dubbele aanbod van toepassing is, in de realiteit toch altijd of bijna altijd voor een uitvaart met eucharistie wordt gekozen. De priesters van deze federaties staan daardoor onder een bijzonder zware druk. In sommige federaties heeft men er daarom voor gekozen de uitvaartliturgie in een gebedsviering als algemene norm te stellen. Op andere plaatsen wordt hierover nagedacht en overleg gepleegd. Dit leidt dan weer tot spanning tussen algemene regeling en uitzondering en wordt als een gebrek aan uniformiteit aangevoeld.

DE UITVAARTLITURGIE MET GEBEDSVIERING – IN VERBONDENHEID MET DE ZONDAGSEUCHARISTIE – ALS STANDAARD

We denken dat de hiervoor beschreven evoluties het noodzakelijk, maar ook mogelijk maken, om de uitvaartliturgie met gebedsviering als standaardvorm te stellen in ons bisdom. Hierbij dient benadrukt te worden dat het

verrijzenisgeloof centraal staat en dat om deze reden een uitvaartliturgie ook met gebedsviering altijd gebeurt in verbondenheid met de eucharistie. Bij een uitvaartliturgie met gebedsviering wordt in een daarop volgende zondagseucharistie ter intentie van de overledene gebeden. Deze zondagsviering is tevens een uitdrukkelijk herdenkingsmoment. Dit kan op verschillende manieren gebeuren, bv. de kaars en het gedachteniskruisje van de overledene staan bij het altaar, de naam van de overledene wordt genoemd en familie en vrienden van de overledene worden speciaal welkom geheten, er wordt voor de overledene gebeden in een voorbede, na de eucharistieviering wordt het kruisje met de naam van de overledene op een gedenkbord geplaatst... Aangezien het in de eerste plaats gaat om een zondagsviering zal men zich beperken tot één of hooguit enkele van dergelijke elementen van herdenking van de overledene.

De uitvaartliturgie met gebedsviering is een volwaardige kerkelijke uitvaart. Deze vorm van liturgie wordt immers gehouden in aanwezigheid van de geloofsgemeenschap, ze wordt geleid door de priester, de diaken of andere personen die door de bisschop werden gemandateerd, ze verloopt volgens een vastgestelde rite en ze is verbonden met de zondagseucharistie als uitdrukking van ons verrijzenisgeloof.

Dat de uitvaartliturgie met gebedsviering als standaard wordt voorgesteld, betekent dat zij de gewone

vorm is die door het bisdom voor allen wordt aanbevolen. Het betekent niet dat een uitvaartliturgie met een eucharistieviering in het bisdom absoluut wordt uitgesloten. Uitzonderlijk zal de uitvaartliturgie met een eucharistieviering door het plaatselijke pastorale beleid worden toegestaan als de nabestaanden op eigen initiatief en om geloofsredenen naar een uitvaartliturgie met eucharistie vragen en als hiervoor ook objectieve elementen aanwezig zijn. Zulke objectieve elementen kunnen in de geest van de diocesane richtlijn onder andere aanwezig zijn wanneer het gaat om de uitvaart van een priester, diaken of religieus/religieuze, voor wie de eucharistie op een eigen wijze tot de essentie van zijn/haar leven behoort, of voor een leek die elke zondag aan de eucharistie deelnam en eventueel regelmatig in de week. Ook dan is de voorwaarde uiteraard dat er een priester beschikbaar is om in de eucharistie voor te gaan, hetgeen voorwerp kan zijn van een per federatie of dekenaat vastgestelde regeling. Over het algemeen zouden deze situaties in een geest van vrijheid toch als uitzondering moeten worden beleefd. Het is niet de bedoeling dat ze leiden tot een ongemerkt vasthouden aan bestaande gewoontes.

HELDERHEID IN HET ONDERSCHIED TUSSEN VERSCHILLENDE VORMEN VAN LITURGIE

Tijdens een uitvaartliturgie met gebedsviering wordt geen communie uitgereikt. Gebedsviering en eucharistieviering behouden hiermee elk hun eigenheid. Zoals in de beleidslijn van 2006 'Eucharistie vieren op zondag' al werd gesteld, willen we de gelovigen hiermee helpen groeien in hun verlangen naar 'eucharistische gemeenschap' in aanwezigheid van de

priester op de volgende 'zondag'.

Waar een avondwake, voorafgaand aan de uitvaartliturgie, bestaat, dient de eigenheid van deze avondwake bewaard te worden. Het gaat om een biddend waken, om het omringen van de nabestaanden en om met hen de overgang te maken naar de eigenlijke uitvaartliturgie die de volgende dag zal plaatsvinden. De avondwake zal bijgevolg niet het karakter van een uitvaartliturgie krijgen. Het stoffelijk overschot van de overledene is niet aanwezig in de avondwake en in de liturgie zal minder de nadruk liggen op het nemen van afscheid van de overledene.

DATUM VAN DE INVOERING VAN DE UITVAARTLITURGIE MET GEBEDSVIERING – IN VERBONDENHEID MET DE ZONDAGSEUCHARISTIE – ALS STANDAARD

In een eerste fase kan volgens eigen ritme per federatie of dekenaat geopteerd worden om de uitvaartliturgie met gebedsviering als standaard voor te stellen in de zin zoals hierboven beschreven.

In een tweede fase zal de uitvaartliturgie met gebedsviering de standaard zijn in heel ons bisdom. Dit zal het geval zijn vanaf 01 januari 2015. Dit laat toe om op federatief niveau de invoering ervan voor te bereiden. Belangrijk is dat het beleid van de federatie dit tijdig voorbereidt. Indien het beleid van een federatie vaststelt dat de invoering van de uitvaartliturgie met gebedsviering

meer voorbereidingstijd vraagt, en er daarom een langere overgangstijd nodig is, wordt dit overlegd met de bisschoppelijke vicaris voor de parochies. In dit overleg wordt de haalbaarheid van het tijdelijk behoud van het dubbele aanbod besproken en wordt nagegaan op welke wijze en op welke termijn de uitvaartliturgie met gebedsviering als standaard kan worden ingevoerd.

Voor federaties waar de uitvaartliturgie met gebedsviering reeds als standaard van toepassing is, wordt gesteld dat de uitvaartliturgie met eucharistieviering niet (meer) absoluut wordt uitgesloten en dat – zoals boven gesteld – uitzonderlijk, d.w.z. op uitdrukkelijke vraag van de nabestaanden, om geloofsredenen, en in de mate dat een priester beschikbaar is, de uitvaartliturgie met eucharistieviering wordt toegestaan, zoals voorzien in de beleidslijn van 2009.

In informatiefolders of mededelingen van lokale regelingen over uitvaartliturgie en –pastoraal wordt steeds verwezen naar de diocesane standaard en tenminste summier naar de beperkte mogelijkheid om hiervan af te wijken.

ANDERE BEPALINGEN BLIJVEN VAN KRACHT

Ten slotte wordt opgemerkt dat de overige bepalingen van de 'Beleidslijn uitvaartliturgie en –pastoraal' van 2009 die door deze aanvullende beleidslijn niet werden gewijzigd, hun betekenis blijven behouden en bijgevolg van kracht blijven.

Hasselt 15 november 2012

Karel D'Huys

Bisschoppelijk vicaris parochies

+Patrick Hoogmartens

Bisschop van Hasselt

¹ Diocesaan tijdschrift Samen april 2009. We verwijzen tevens naar het document Uitvaartliturgie en –pastoraal. Een verantwoordelijkheid van heel de geloofsgemeenschap. Concrete stappen vanuit de beleidslijn van het bisdom Hasselt. 2009. Verkrijgbaar in PIC, Tulpinstraat 75, 3500 Hasselt of via de website van [www.kerknet/bisdom Hasselt](http://www.kerknet/bisdomHasselt) onder "Steun op maat" bij "Parochieopbouw."

Deel 2:

Beleidslijn
Uitvaartliturgie en -pastoraal

cfr. *Samen* april 2009

Ter inleiding

De kerk wil mensen bij de dood van hun geliefden op een bescheiden, maar gelovige wijze nabij zijn met de boodschap: “God gaat zorgzaam met ons en met onze overledene om. Hij laat onze broeder of zuster in het geloof niet los. Omdat Jezus Christus is opgestaan uit de dood, geloven we dat ook wij eens verrijzen met Hem.” Vanuit dit paasgeloof viert de parochiegemeenschap de uitvaartliturgie, ze bidt voor de overledene en zijn familie in een liturgie van troost en hoop.

Er zijn uitdagingen te over voor het uitvaartgebeuren op onze dagen. De vraag naar kerkelijke uitvaart blijft groot, priesters voelen zich vaak overbelast. Tegelijkertijd dienen zich nieuwe contexten en nieuwe vormen van aanbod aan in de uitvaartsector. Het specifiek kerkelijke en hetgeen mensen in hun particulariteit vragen ligt wel eens ver uit elkaar.

In het voorbije werkjaar 2008 vonden dekenale impulsmomenten over uitvaartliturgie en uitvaartpastoraal plaats: kerkelijke uitvaart, geplaatst in het liturgische zowel als in het pastorale kader. Uitgaande van de beleidslijn rond uitvaartliturgie verschenen in *Samen* van 2003, werden de parochies uitgenodigd langs drie pistes verder te gaan op de weg van het wezenlijke naar de praktijk: (1) uitvaartpastoraal en -liturgie als viering van het geloof in de verrijzenis, (2) een zaak van de hele gemeenschap, (3) een kans tot evangeliserende pastoraal en levensnabij geloofsgetuigenis. Neerslag hiervan vindt u in een katern in *Samen* november 2008¹. Aan de hand van het daarin opgenomen stappenplan kan men hiermee plaatselijk aan de slag.

De paragraaf hiernaast wordt vervangen door werkblad 4 in het stappenplan 2013-2015, deel III, Invoering (zie blz. 19)

Een vouwblaadje “Kiezen voor een kerkelijke uitvaart. Handreiking voor nabestaanden”² beschrijft de gang van zaken voor uitvaartliturgie- en pastoraal in ons bisdom. Het biedt algemene informatie, het kan een aanzet zijn voor gesprek en vorming, het omschrijft het huidige beleid voor “uitvaartliturgie en -pastoraal” vanuit het standpunt van de gebruiker.

Bovenstaande documenten zijn verondersteld in de nu volgende beleidslijn. In alle voorlopigheid willen we de gangbare praktijk verhelderen en tegelijkertijd de krijtlijnen aangeven waarbinnen de geopende pistes voor de toekomst hun weg kunnen vinden.

Op weg naar een ploeg verantwoordelijken voor uitvaartliturgie en –pastoraal

Om waar te maken dat uitvaartliturgie en -pastoraal een zaak is van de geloofsgemeenschap, en wezenlijk een kans tot evangeliserende pastoraal en levensnabij geloofsgetuigenis, bevelen we sterk aan een ploeg verantwoordelijken voor het hele uitvaartgebeuren in het kader van de federatie te vormen.

Enkele leken samen met de pastoor en zo mogelijk met een begeleidende diaken of priester zoeken naar wegen om het geheel van het uitvaartgebeuren te begeleiden³. Het samenspel met “Rouwenden nabij” daar waar dit begonnen is, is hierbij wezen-

¹ *Samen* 23ste jaargang – Nr 9, november 2008, pp. 9-16.

² Te verkrijgen in PIC, Tulpinstraat 75, 3500 Hasselt tegen richtprijzen 0,40 euro (1-25 folders) en 0,30 euro (meer dan 25 folders) per stuk. Op de achterzijde van de folder is een lege ruimte die de parochie toelaat specifieke informatie of afspraken toe te voegen.

³ Concrete taken kunnen zijn: familie ontmoeten namens de gemeenschap, de uitvaart samen met familie voorbereiden, contact houden met de begrafenisondernemer, de priester of diaken opzoeken die voorgaat in de uitvaart en hem het nodige doorgeven, indien men daartoe gemandateerd is ook als leek de uitvaartliturgie leiden, contact met ploeg die de gebedswaken op de vooravond verzorgt, samen met de familie eventueel het gebed op de begraafplaats ter harte nemen...

lijk. Een ploeg waarin mensen samen verantwoordelijkheid dragen, kan op termijn de pastoors bevrijden van de vaak gevoelde overbelasting inzake uitvaarten.

De uitvaartliturgie met gebedsviering – in verbondenheid met de zondags-eucharistie – als standaard

Voor wijziging van deze paragraaf zie ‘Aanpassing beleidslijn uitvaartliturgie en –pastoraal’ in *Samen* van januari 2013. (zie ook deel I, blz 4-5 in deze brochure)

Een dubbel aanbod van uitvaartliturgie

De eucharistieviering is de viering van ons verrijzenisgeloof in zijn volheid. Daarom is de band tussen uitvaartliturgie en eucharistie van wezensbelang. De uitvaartliturgie kan dus, waar mogelijk en wenselijk, gevierd worden met de eucharistie. Indien dit niet wenselijk of mogelijk is, gebeurt de uitvaartliturgie in een gebedsviering met daarbij de uitnodiging aan de zondags eucharistie deel te nemen, waarin de verzamelde gemeenschap dan ook uitdrukkelijk bidt voor de overledene⁴. Om de afweging met de familie en de beslissing over de vorm in de tussentijd mogelijk te maken, vragen we aan de uitvaartverzorgers enkel de term “uitvaartliturgie” op het overlijdensbericht te plaatsen. We hopen dat beide vormen naast elkaar meer en meer ingang kunnen vinden zonder aanzien van persoon, zodat de kerkelijke uitvaart in alle omstandigheden “staande in de waarheid” kan gevierd worden.

Met het oog op de haalbaarheid in de toekomst is het zeker aangewezen in gesprekken, catechese en predicatie de vorm van uitvaartliturgie in een gebedsviering onder de aandacht te brengen, maar dan ook altijd in zijn verbondenheid met de zondagseucharistie.

Het plaatselijke beleid in een federatie kan van oordeel zijn de uitvaartliturgie in een gebedsviering als algemene norm voor te stellen en de gelovige gemeenschap vragen hierin mee te gaan. Dit kan onder duidelijke voorwaarden:

- De plaatselijke priesterploeg moet in z’n geheel deze weg willen gaan.
- De gelovigen moeten globaal meegaan in deze redenering, zodat het ook hun keuze wordt⁵.
- De mogelijkheden en onmogelijkheden inzake voorgangerschap moeten ter plaatse zodanig zijn dat zulk voorstel ook als redelijk kan worden aanvaard.
- Aan mensen die het met aandrang vragen en om geloofsmotieven, moet indien mogelijk tegemoet gekomen worden wat betreft hun vraag om uitvaartliturgie met eucharistie.
- Een grondige voorbereiding van zulk project in vele geledingen en in samenspraak met de vicaris voor de parochies gaat vooraf.
- Samen met het parochievicariaat wordt na een zestal maanden deze gang van zaken een eerste maal geëvalueerd.

De voorganger of leider van het gebed in de uitvaartliturgie

De geëigende voorganger in de uitvaartliturgie - of het nu gaat om de eucharistie of om een gebedsviering – is de pastoor⁶. Hij beslist of in zijn plaats een andere priester – actief of emeritus – voorgaat, of dat een diaken de uitvaartliturgie leidt. Al naargelang het minder of meer geregeld voorkomen van gebedsvieringen wordt dit

⁴ Hierbij is een vermelding bij de intenties in het grote dankgebed of in de voorbeden een minimum. Het past zeker de familie bij de aanvang van de viering welkom te heten en allen uit te nodigen tot gebed in verbondenheid met hen. Parochianen betrokken bij de uitvaartliturgie en –pastoraal kunnen aandacht hebben voor onthaal en persoonlijk contact met de familie voor of na de viering.

⁵ Ook aan priesters van buiten de federatie, bijvoorbeeld een familielid van de overledene, kan worden gevraagd zich bij de plaatselijke regeling aan te sluiten, zonder evenwel de mogelijkheid van eucharistie te ontzeggen.

⁶ De pastoor of een andere priester kan ook in de gebedsviering voorganger zijn. Dit zal in een beginfase zeker de aannemelijkheid van deze vorm van uitvaartliturgie helpen bevorderen.

hetzij van keer tot keer of in een vastere afspraak bepaald. De beslissing hiervoor ligt bij de pastoor.

Indien de actieve priesters en de diakens er niet in slagen zowel alle uitvaarten voor te gaan als hun andere pastorale taken op haalbare wijze uit te voeren, kunnen ook leken de uitvaartliturgie leiden⁷. Bij de keuze van zulke mensen, gaat het om minstens twee personen die over de grenzen van de parochies heen dit dienstwerk samen met de priesters en de diakens willen verrichten. Voor de vorming en toerusting van deze mensen zullen in de nabije toekomst – benevens de cursus gebedsleiders – de nodige modules worden uitgewerkt. De leken, leiders van de uitvaartliturgie, worden door het federatieteam aangezocht, en door de pastoor aan de bisschop voorgesteld via het parochievicariaat. Zij krijgen door een brief vanwege de bisschop een officiële bekrachtiging voor deze taak, voor hernieuwbare periodes van drie jaar. In de liturgie vervullen deze leiders van het gebed hun rol niet aan het altaar maar aan de ambo, ze laten de voorgangerstoel leeg, ze dragen een albe, eventueel een scapulier, maar uiteraard geen stola.

Voor wijziging van deze paragraaf, zie ‘Aanpassing beleidslijn uitvaartliturgie en –pastoraal’ in *Samen* van januari 2013. (zie ook deel I, blz. 4-5 in deze brochure)

Het voorgangerschap van de uitvaartliturgie mag niet de enige factor zijn die de vorm ervan bepaalt. Indien een diaken of een leek de uitvaart leidt, kan een priester, bv. een emeritus, de voorgangerrol minimaal opnemen en de eucharistie opdragen. De diakens of de gemandateerde leek zijn de verantwoordelijken voor de liturgie en leggen in voorbereiding en uitvoering de band met de familie. Hiermee kan tegemoet gekomen worden aan het samengaan van de wenselijkheid van de eucharistie en de onmogelijkheid van de pastoor om ze voor te gaan. Het is evenwel altijd aan de pastoor en zijn plaatselijk beleid om te oordelen in welke mate de uitvaartliturgie op deze wijze wordt gevierd.

De plaats waar de uitvaartliturgie wordt gevierd

De uitvaartliturgie alsook de gebedswake op de vooravond van de uitvaart, vinden plaats in de parochiekerk, eventueel ook in de kapel van een bejaardentehuis of van een religieuze gemeenschap. Het geëigende uur voor de uitvaartliturgie is 10.30 uur, indien nodig aansluitend een tweede viering. In de namiddag wordt geen uitvaartliturgie gepland.

De bisschoppenconferentie heeft een aparte regeling getroffen voor het crematorium. In geen geval wordt daar de eucharistie gevierd bij het afscheid. Indien gewenst kan het gebed worden gevraagd, voorgegaan door daartoe vanwege de bisschop aangestelde personen⁸. Met de term “gebed vanwege de kerk” willen we deze vorm van gebedsviering bij het afscheid toch onderscheiden van de uitvaartliturgie te midden van de gemeenschap in de parochiekerk.

Bij de bijzetting van de urne of de uitstrooiing van de as, is in de regel geen gebedsmoment vanwege de parochiegemeenschap voorzien.

Uitvaartliturgie in aanwezigheid van een urne

De uitvaartliturgie gaat in principe vooraf aan het ogenblik dat men het lichaam van een overledene uit handen geeft, hetzij bij begrafenis, hetzij bij crematie. We blijven de gelovigen en de uitvaartverzorgers oproepen hiermee rekening te houden en deze voorkeur te respecteren.

⁷ Degenen die delen in de herderlijke zorg voor de gemeenschappen zijn wellicht de eerst aangewezenen: de parochieassistenten, maar ook andere federatieteamleden. Uiteraard kunnen ook andere geschikte mensen hiervoor in aanmerking komen.

⁸ De huidige aangestelde personen zijn eredeken Wim Cortleven en diakens Antoine Spaas. Hoewel de mogelijkheid principieel niet uitgesloten is, vragen we – omwille van onderlinge solidariteit - uitdrukkelijk dat de plaatselijke pastoors niet zelf meegaan naar het crematorium. Niet alle pastoors hebben immers de mogelijkheid om aan zulke vragen te voldoen.

De vraag naar uitvaartvieringen waarbij de urne in de kerk wordt gebracht kan echter al lang geen uitzondering meer worden genoemd. Indien er geen andere regeling meer te treffen valt, kunnen de pastoors uit pastoraal oogpunt zulke vieringen niet weigeren.

Het is wenselijk de gebeden bij de aanvang van de viering en de afscheidsgebeden aan te passen aan deze situatie. De I.C.L.Z. heeft daarvoor suggesties uitgewerkt.⁹

Het register van de uitvaarten

In het register van de uitvaarten worden de kerkelijke uitvaarten genoteerd. Uiteraard gaat het om de uitvaartliturgie zoals hierboven opgevat.¹⁰

Uitvaarten waarbij zonder beroep op de parochie rechtstreeks naar het crematorium of naar de begraafplaats wordt gegaan, worden niet in het parochiale register van de uitvaarten genoteerd. Indien er daarbij in het crematorium een “gebed vanwege de kerk” gebeurt, wordt dit opgenomen in het register aldaar.

Voor wijziging van de financiële afspraken: zie de “Beleidsnota over het financiële beheer in de parochies” hoofdstuk 4, pp. 33-36 (laatste versie juli 2011).

- **€ 200 wordt € 250**

- Een voorganger, door de familie aangebracht, ontvangt geen vergoeding.

Financiële afspraken

Het algemene kader van de huidige afspraken vastgelegd in de “Beleidsnota over het financiële beheer in de parochies” hoofdstuk 3, pp. 26-30 (laatste versie 2002) blijft van kracht, met volgende bijkomende bepalingen.

- Het tarief voor de uitvaartliturgie is hetzelfde – momenteel 200,00 euro – ongeacht de vorm waarin ze wordt gevierd. Het deel van de celebrant gaat volledig naar de voorganger of naar de leider van het gebed in de uitvaartliturgie, als die ook de gewone pastorale en liturgische voorbereiding op zich neemt.
- Een priester die – zoals boven beschreven - gevraagd wordt voor te gaan in de eucharistie bij de uitvaartliturgie die verder volledig in handen genomen wordt door een diaken of een leek, ontvangt uit de parochiekas een bedrag dat gelijk is aan het missstipendium.
- Een priester – voorganger of concelebrant - door de familie aangebracht ontvangt geen vergoeding.

Besluit

We hopen ook in de komende jaren in ons bisdom de essentie van ons geloof te laten klinken doorheen de uitvaartliturgie en –pastoraal. Moge dit – in alle voorlopigheid ondersteund door deze beleidslijn – in de vorm van de liturgische vieringen, in het samenspel van de voorgangers en leiders in het gebed, in de medewerking van velen en in de goede onderlinge afspraken gestalte krijgen.

Karel D’Huys
Bisschoppelijk vicaris voor de parochies

+Patrick Hoogmartens
Bisschop van Hasselt

⁹ Zie “Voorbij de dood... Als christenen afscheid vieren. Oriëntaties bij de uitvaartliturgie” (Licap, 2008), pp. 17-20.

¹⁰ Wanneer alleen een avondwake in de kerk wordt gevraagd, is er in onze terminologie geen uitvaartliturgie gevierd. Het pastorale aanvoelen bepaalt of zulks als kerkelijke uitvaart wordt geregistreerd, in dat geval onder de titel “gebed op de vooravond van de uitvaart.” Indien informatie daarover voorhanden is, kan hierbij “gebed vanwege de kerk in het crematorium” genoteerd worden.

Deel 3:

Invoering
vernieuwde beleidslijn
uitvaartliturgie en –pastoraal

Uitvaartliturgie met gebedsviering – in verbondenheid met de zondagseu- charistie – als standaard

Invoering

STAPPENPLAN: Overzicht

I. Proces van het zich eigen maken van:	Een aanbod van werkbladen als hulp	vermoedelijke duur
1) de aanpassing ‘Beleidslijn uitvaartliturgie en –pastoraal’(jan. 2013) 2) het plan van aanpak (febr. 2013)		
1. in het dekenaal pastoresoverleg	Werkblad 1	2-3 overlegmomenten
2. in het federatieteam	Werkblad 2	2-3 overlegmomenten
3. in de federatieraad		1-2 overlegmomenten
4. in de groep directe medewerkers van de uitvaartliturgie Nota: 3 + 4 kunnen ook samen		1-2 overlegmomenten
II. Plan van aanpak		
1. uitwerken op het federatieteam	Werkblad 3	2-4 overlegmomenten
2. bespreken op de federatieraad		1-2 overlegmomenten
3. bespreken met de directe medewerkers van de uitvaartliturgie		1-2 overlegmomenten
4. communiceren <ul style="list-style-type: none"> ▪ gesprek met uitvaartverzorgers ▪ folder ▪ Kerk + <i>leven</i> ▪ homilie 	Werkblad 4	3-6 maanden voor de invoering Nota: het gesprek met mensen over komende veranderingen kan al eerder.
5. invoeren in de federatie	Werkblad 5	
6. evalueren, bijsturen en opvolgen in het federatieteam en op het dekenaal pastoresoverleg	Werkblad 6	

Nota: een ernstige aanvang van fase I wordt best gemaakt voor juni 2013

Uitvaartliturgie met gebedsviering – in verbondenheid met de zondagseu- charistie – als standaard

Invoering

WERKBLAD 1: Dekenaal pastoresoverleg – Vergaderagenda (2-3 overlegmomenten)

1. Lezen en bespreken van:

de ‘Aanpassing van de beleidslijn uitvaartliturgie en –pastoraal’.

2. Doornemen en bespreken van:

het plan van aanpak ter invoering van de ‘Aanpassing van de beleidslijn uitvaartliturgie en -pastoraal’.

→ Waar staat iedere federatie van ons dekenaat?

→ Welke zijn de (eerstvolgende) stappen te zetten door elke federatie
○ van ons dekenaat?

→ Iedere pastoor-moderator neemt voor zijn federatie de opdracht mee

○ zich de aanpassing van de beleidslijn eigen te maken en een plan van aanpak

○ uit te werken, te bespreken, te communiceren en in te voeren

○ vertrekkend van de huidige praktijk van de uitvaartliturgie en –pastoraal.

→ Vastleggen van **data**:

1) ter evaluatie van het zich eigen maken van de aanpassing van de beleidslijn

2) ter opvolging van de federatieve uitwerking, bespreking, communicatie

Uitvaartliturgie met gebedsviering – in verbondenheid met de zondagse- charistie – als standaard

Invoering

WERKBLAD 2: Overleg in het FT – Vergaderagenda (2-3 overlegmomenten)

- 1. Lezen en bespreken van**
de ‘ Aanpassing van de beleidslijn uitvaartliturgie en –pastoraal’
(+ van de beleidslijn nov. 2009 - indien nog niet gebeurd).

- 2. Doornemen en bespreken van**
het plan van aanpak om de ‘Aanpassing van de beleidslijn uitvaartliturgie en –
pastoraal’
uit te werken, te bespreken, te communiceren en in te voeren.

Uitvaartliturgie met gebedsviering – in verbondenheid met de zondagseu- charistie – als standaard

Invoering

WERKBLAD 3:   **Uitwerken van een plan van aanpak in het federatieteam**

(september 2013 – januari 2014)

De door federaties reeds gezette stappen vallen weg.

1.   **Vorming van een ploeg medewerkers uitvaartliturgie en -pastoraal**

1)   **Gesprek** in de federatie: alle pastores en het FT

- Over *alle taken* in uitvaartliturgie en – pastoraal
- Welke gebeuren best door de *pastoor*?
Welke door *andere medewerkers*?
  - Belang van een regelmatige *evaluatie* en *bijsturing*
rekening houdend met mogelijke wijziging(en) van omstandigheden.
- Wie zijn op dit moment de ‘*andere medewerkers*’?
Waar zijn ze mee bezig? Loopt dit goed?
- Hebben we (nog) *meer medewerkers nodig*?
Zo ja, waarvoor? Wie zien we dit doen?
Wie spreekt deze mensen aan?
- Hoe kunnen we *elkaar ondersteunen*?

2) Iemand uit het pastoresteam/federatieteam wordt **coördinator** van de uitvaartliturgie en –pastoraal

- Hij/zij *brengt* dit thema regelmatig *ter sprake* in de vergaderingen.
- Hij/zij *bewaakt* de *communicatie* met de parochianen.
- Hij/zij is de *contactpersoon* voor alle betrokkenen in de federatie.

3)   **Opstarten van een groep medewerkers** in de uitvaartliturgie en –pastoraal **o.l.v. de coördinator** voor

- een goede taakverdeling
- contact met ‘Rouwenden nabij’
- regelmatige reflectie

WERKBLAD 3: Vervolg

2. Het verfijnen van de liturgie van de uitvaart

- 1) Komen tot onderlinge **afspraken aangaande taakverdeling** rekening houdend met
  - *ieders mogelijkheden* aangaande het leiden van *een bepaald aantal uitvaarten/week*
  - *mogelijke wijziging van omstandigheden* aangaande het *aantal beschikbare* priesters, diakens en leken- leiders van de uitvaart
- 2) **Wijze van omgaan** bepalen **met mogelijke uitzonderingen** op de regel standaard uitvaartliturgie in een gebedsviering.
- 3) De **wezenlijke band** leggen tussen de uitvaart in een gebedsviering en de **zondagseucharistie**.
- 4) **Afspraken** rond de **avondwake** verduidelijken (cfr. Aanpassing Beleidslijn Uitvaartliturgie en –pastoraal ‘Helderheid in het onderscheid tussen verschillende vormen van liturgie’).

3. Indien daartoe beslist, zoeken naar geschikte kandidaten ‘leider van de uitvaartliturgie’

- 1) **Minstens twee mensen** vinden die in de federatie willen meehelpen om de uitvaartliturgie te leiden. Belangrijke voorwaarden bij deze rekrutering is dat zij die de uitvaart zullen leiden beschikken over **de nodige liturgische vaardigheden** (Basiscursus gebedsleider gevolgd of nog te volgen) én **de nodige diaconale vaardigheden** (o.a. het kunnen voeren van rouwgesprekken).

Nota: niet uit het oog te verliezen in het perspectief van het geheel nl. uitvaartliturgie én – pastoraal (cf. Beleidslijn 2009 ‘Op weg naar een ploeg verantwoordelijken voor uitvaartliturgie en –pastoraal’).

- 2) De **pastoor-moderator meldt** deze kandidaten **schriftelijk aan bij de vicaris** voor de parochies. De toestemming om de vorming aan te vatten wordt door beiden besproken.
- 3) **Eén van de pastores volgt samen met de kandidaten de basismodule** ‘Leider van de uitvaartliturgie’ (3 dinsdagnamiddagen – januari)
Eerstvolgende basismodule: 15, 22 en 29 januari 2013.
Volgende voorzien januari 2014.

Uitvaartliturgie met gebedsviering – in verbondenheid met de zondagseucharistie – als standaard

Invoering

WERKBLAD 4: Voorstel van tekst voor folder

(te communiceren 3-6 maanden voor de invoering)

Parochiefederatie...

Gelovig afscheid nemen...

Vernieuwde uitvaartliturgie vanaf (*datum*)

Nabijheid en een boodschap van hoop

De Kerk wil rouwende mensen op een bescheiden en mooie wijze nabij zijn met de boodschap: God gaat zorgzaam met ons en onze overledene om. Hij laat onze overledene niet los. De dood is niet het definitieve einde. “Omdat Jezus Christus is opgestaan uit de dood, geloven we dat ook wij eens verrijzen met Hem.” (1 Kor. 15).

Vanuit dit geloof in de verrijzenis wil de parochiegemeenschap troost en hoop bieden in begeleiding en gebed.

Een aanbod in drie momenten...

De kerkelijke uitvaart van een overledene kan gebeuren in drie momenten die met elkaar samenhangen: de avondwake aan de vooravond van de uitvaart, de eigenlijke uitvaartliturgie (begrafenisdienst) en de eucharistieviering op één van de volgende zondagen waarin de verzamelde gemeenschap uitdrukkelijk voor de overledene bidt. Vanaf ... (*datum*) zal de uitvaartliturgie in onze parochies standaard met een gebedsviering plaatsvinden.

1. Avondwake

Als de familie het wenst, houden we op de vooravond van de uitvaart om ... (*uur*) in de parochiekerk een avondwake. Deze avondwake vervangt niet de uitvaart, het is dus geen afscheidsviering, maar een biddend samenzijn. Wij omringen de nabestaanden en maken met hen de overgang naar de eigenlijke uitvaartliturgie die de volgende dag zal plaatsvinden.

WERKBLAD 4: Vervolg

2. Uitvaartliturgie (begrafenisdienst) met een gebedsviering – in verbondenheid met de zondags-eucharistie – als standaard

De uitvaartliturgie met gebedsviering vindt plaats in de parochiekerk om ... (*uur*). De uitvaartliturgie met gebedsviering is een volwaardige kerkelijke uitvaart. Deze vorm van liturgie wordt immers gehouden in aanwezigheid van de familie en vrienden en van de geloofsgemeenschap, ze wordt geleid door de priester, de diaken of andere personen die een mandaat ontvingen van de bisschop, ze verloopt volgens een vastgestelde rite en ze is verbonden met de zondagseucharistie als uitdrukking van ons verrijzenisgeloof. De uitvaartliturgie met gebedsviering wordt door ons bisdom als standaard gesteld en wordt bijgevolg als gewone vorm voor allen aanbevolen, behoudens welbepaalde uitzonderingen zoals vermeld in de beleidslijn van het bisdom. Overigens staat ons bisdom hiermee niet alleen. In de wereldkerk is dit op vele plaatsen het geval, ook in verscheidene andere bisdommen in ons land.

3. Zondagseucharistie met herdenking van de overledene

De uitvaart blijft verbonden met de eucharistie: in de zondagseucharistie van ... (*bv. de eerste zondag van de maand*) wordt ter intentie van de overledene gebeden en wordt de overledene uitdrukkelijk herdacht: ... (*bv. het gedachteniskruisje met de naam van de overledene wordt bij het altaar geplaatst en krijgt na de viering een plaats op het gedachtenisbord*). Zo krijgt de overledene een plaats in het hart van onze parochiegemeenschap.

Uitvaartliturgie met gebedsviering – in verbondenheid met de zondagseucharistie – als standaard

Invoering

WERKBLAD 5: Invoering in de federatie

(februari 2014 – januari 2015)

De door de federaties reeds gezette stappen vallen weg.

- 1 Zij die de basismodule ‘leider van de uitvaart’ hebben gevolgd, kunnen **beginnen met het geleidelijk aan ingroeien** in de bestaande praktijk:
  - pastor en leken *gaan samen op huisbezoek*
  - pastor en leken *bereiden samen de liturgie voor*
en bespreken alle praktische afspraken hierrond
  - pastor en leken *oefenen in het kerkgebouw*
  - de leken *één deel* van de uitvaartliturgie *laten leiden*
    - *evaluatie en bijsturing*
  - *geleidelijke uitbreiding* van de taak van de leek-leider van de uitvaartliturgie
    - *evaluatie en bijsturing*
  - Nota: pastor en leek *gaan deze weg van de pastoraal en liturgie van de uitvaart een aantal keren samen.*
  - *Naast de priester(s) en diaken(s) leiden ook leken zelfstandig de uitvaartliturgie.*
    - *evaluatie en bijsturing*
- 2 Ondertussen volgt **één van de pastores samen met de kandidaten** de drie **vervolgmodules** ‘Leider van de uitvaartliturgie’ (telkens 2 dinsdagnamiddagen)
  - I. De kunst van het vieren (19 en 26 november 2013)
  - II. De homilie of preek in de uitvaartliturgie (2014)
  - III. Rituelen en symbolen in de uitvaartliturgie (2014)
- 3 **Opstellen van een taakverdeling** rekening houdend met de **mogelijkheden** zowel van de priester(s) en diaken(s) als van de leken-leiders van de uitvaartliturgie.
- 4 **Mandatering** van de leken-leiders van de uitvaartliturgie
Voordat zij hun taak zelfstandig aanvatten, dienen leken voor het leiden van de uitvaartliturgie een mandaat te krijgen vanwege de bisschop. De pastoor - moderator dient hier toe een gemotiveerde aanvraag in bij de vicaris voor de parochies.
- 5 Naast de priester(s) en diaken(s) kunnen **ook leken** de **uitvaart** met gebedsviering **leiden**.

Uitvaartliturgie met gebedsviering – in verbondenheid met de zondagseucharistie – als standaard

Invoering

**WERKBLAD 6:   Evaluëren, bijsturen en opvolgen
van het volledige plan van aanpak**
(2013 – 2014 - 2015 en later)
op het dekenaal pastoresoverleg
in het federatieteam
in de groep medewerkers uitvaartliturgie en –pastoraal

Met bijzondere aandacht voor:

- de onderlinge **afspraken** aangaande **taakverdeling** rekening houdend met
  - ieders mogelijkheden aangaande het leiden van een bepaald aantal uitvaarten/week
  - gewijzigde omstandigheden aangaande het aantal beschikbare priesters en dia-kens en leken-leiders van de uitvaart
- **het omgaan met mogelijke uitzonderingen** op de regel standaard uitvaartliturgie in een gebedsviering
- **het leggen van de wezenlijke band** tussen de uitvaart in een gebedsviering en **de zondagseucharistie**

Deel 4: Bijlage

Uitvaartliturgie en -pastoraal Van het wezenlijke... naar de praktijk

cfr. *Samen*, november 2008

Uitvaartliturgie en –pastoraal

Van het wezenlijke... naar de praktijk

Het voorbije werkjaar vonden onder ruime belangstelling dekenale impulsmomenten over uitvaartliturgie en –pastoraal plaats. De ingrediënten van de avond waren: twee stevige brokken inleiding als haltes op een langere weg van reflectie en van keuze; woord en wederwoord; werkinstrumenten voor verdere stappen. Op een aantal plaatsen ging men hiermee flink aan de slag.

Om het proces te ondersteunen, bieden we de inhoud van de impulsen aan. Met de twee delen gaan we van het wezenlijke naar de praktijk. Dit is geen beleidslijn – daarvoor zijn de keuzes wellicht nog niet scherp genoeg en hebben nog niet alle facetten van woord en wederwoord een plaats gevonden. Dit is wel stof voor gesprek en wegwijzer voor concrete stappen, daar waar mogelijk of noodzakelijk.

Van het wezenlijke...

Er zijn uitdagingen te over voor het uitvaartgebeuren op onze dagen. De vraag naar kerkelijke uitvaart blijft groot, priesters voelen zich vaak overbelast. Tegelijkertijd dienen zich nieuwe contexten en nieuwe vormen van aanbod aan in de uitvaartsector. Het specifiek kerkelijke en hetgeen mensen in hun particulariteit vragen ligt wel eens mijlenver uit elkaar.

Hoe zullen we hierin een weg banen om morgen het haalbare en het nodige te doen? Het is goed naar het wezenlijke terug te keren. Wat is de essentie van uitvaartliturgie en uitvaartpastoraal? Drie kapstukken in deze presentatie. We gaan telkens uit van een beeld dat spreekt. Daaraan hangen we enkele basisideeën op.

Verrijzenisgeloof

We kozen voor de icoon van de “nederdaling ter helle”, het is de icoon voor het Paasfeest in de Orthodoxe kerk. “Anastasis, Opstanding”, is dan ook het inschrift. In het diepste duister, de donkere krocht van de onderwereld staat de Heer in stralend wit kleed. Hij is de Verrezene. Hij breekt de deuren open, en reikt Adam en Eva – de hele mensheid – de verlossende hand. De deurliuken zijn kruisgewijs geschikt, de Verrezene overwint de dood aan het kruis. Goede Vrijdag en Pasen horen onlosmakelijk samen.

Christelijke uitvaart viert het laatste Pasen van de gedoopte. De dood is voor de christen de voltooiing van zijn sacramenteel leven dat aanvat bij het doopsel. De paasdynamiek van Christus’ sterven en verrijzen zit in ieder christelijk leven ingebakken. De uitvaart viert dan ook het mysterie van en onze hoop op deze doortocht met Christus: sterven en verrijzen met Hem.

Het verrijzenisperspectief plaatst het uitvaartgebeuren in een nieuwe beweging: van terug-

blik naar toekomst. De overledene is degene die ons voorgaat in ons aller toekomst. Christelijke uitvaartliturgie is niet alleen herinnering, maar getuigt van geloof in Degene die we zullen ontmoeten.

De uitvaart is dan ook een uitnemende kans tot verkondiging. Het getuigenis van verrijzenisgeloof niet alleen in woord, maar ook metterdaad. De verkondiging is echter geen moker. Op bescheiden maar krachtige wijze getuigen van dit verrijzenisperspectief, moet tegelijk aandacht hebben voor verdriet, ongelooft, waaromvragen, ja zelfs voor gelovig protest...

Een zorg van allen

We kozen voor een beeldje uit Latijns-Amerika. Een kring van mensen, schouder aan schouder, hand in hand vormen gemeenschap en brengen warmte bij hun broeders en zusters. Uitvaartliturgie en –pastoraal hebben te maken met de kerkgemeenschap, heel de kerkgemeenschap draagt deze zorg.

Heel de christelijke gemeenschap neemt gelovig afscheid van één van zijn broeders of zusters. Het is een gebeuren van gemeenschap, ook als in het spontane aanvoelen van vele families vaak het persoonlijke voorop staat.

Uitvaartliturgie, een zorg van allen geldt ook in deze zin: één gaat voor, maar velen bidden samen. Vaak nog meer dan anders is de uitvaartliturgie een samenspel tussen vele actoren. In dit perspectief kan de mogelijkheid van gebedsviering naast eucharistie geplaatst worden. Ook de pastoraal in bredere zin is een zaak niet alleen van de pastoor, maar van heel de gemeenschap. Een bredere groep van mensen die

samen de verantwoordelijkheid dragen, drukken de band met de gemeenschap uit, maar helpen ook de draaglast van de uitvaartpastoraal enigszins te spreiden. Tenslotte is er nog een principiële keuze. De plaats van samenkomen voor de uitvaartliturgie drukt ook het gemeenschapskarakter van het gebeuren uit. Uitvaartliturgie wordt gevierd in de kerk.

Nabijheid

De keuze voor dit derde beeld wekt misschien wat verwondering. Wat heeft het koele grafmonument te maken met de warmte van nabijheid? En toch: de begeleidende woorden bij het grafgebeuren spreken warme woorden: we leggen iemands lichaam neer in de aarde als in de handen van de levende God. Nabijheid is in de eerste plaats nabijheid bij de Heer. De menselijke nabijheid onder elkaar mag hiervan een teken zijn. Het graf leert mensen juist te beseffen dat precies nabijheid nu op een heel andere wijze moet worden geleerd. Het is een verwerkingsproces, het is rouwarbeid...

In de tijd tussen het overlijden en het afscheid dat de uitvaartliturgie is, heeft de kerkgemeenschap de zending tot aandacht, onthaal, getuigenis. Informatie, keuzes helpen maken, en begeleiden zijn uitdrukkingsvormen van nabijheid.

De uitvaartliturgie zelf is liturgie van vertroosting en hoop. Ook hier is nabijheid zo belangrijk. Gebedsleiders en voorgangers voelen heel sterk aan hoe belangrijk contact met de familie kan zijn. Ook in de liturgie zelf kan het juiste woord van warme herinnering en van hoop troostvol werken.

Aandacht wordt gevraagd ook voor nazorg, rouwende mensen nabij zijn. Wat kan de christelijke gemeenschap betekenen ter ondersteu-

ning van wat mensen in rouw uiteindelijk zelf moeten doen: verliesverwerking en nieuwe zingeving.

Tot besluit

In drie stappen hebben we gepeild naar het wezenlijke van de christelijke uitvaart: verrijzenisgeloof, een zorg van de gemeenschap, nabijheid aan mensen. Dit wezenlijke gaat dan weer de confrontatie aan met de vragen en verlangens vanuit de hedendaagse samenleving; de confrontatie ook met wat mogelijk of niet mogelijk is in de parochiegemeenschap. Het vraagt stuurmanskunst om in deze driehoek een weg te vinden voor uitvaartliturgie en -pastoraal morgen.

Vanuit de reflectie dienen zich drie te bewandelen wegen aan, richtingen waarin we onze pastoraal kunnen oriënteren: verrijzenisgeloof vieren; uitvaart zien als een zaak van heel de gemeenschap; de weg van nabijheid aan rouwende mensen gaan.

... naar de praktijk

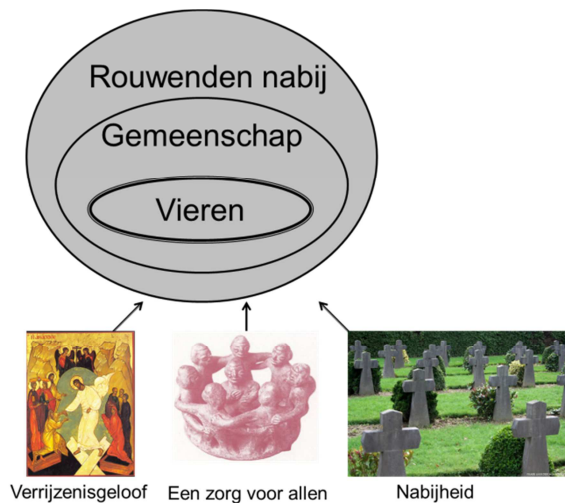
Als het goed is dan klinken deze drie wezenlijke elementen van de kerkelijke uitvaartliturgie en -pastoraal door in de dagelijkse pastorale praktijk in uw parochie. U zou dit kunnen onderzoeken, maar dit vergt veel tijd en energie. Laten we ons daarom focussen op drie terreinen van deze pastoraal, nl. (a) wat betekent deze essentie voor de vorm van het vieren, hoe kan de gemeenschap als geheel drager zijn van deze essentie zowel in de (b) uitvaartliturgie als (c) in de nazorg.

a. De vorm van de uitvaartliturgie: eucharistieviering of gebedsviering

Pastores willen graag recht doen aan de nabestaanden en aan de essentie van de kerkelijke uitvaart. Tegelijk ervaren zij een hoge werkdruk door de uitvaarten. Zij vragen zich af hoe deze noden met elkaar te rijmen.

De "Orde van dienst voor de uitvaartliturgie" (blz 13) biedt mogelijkheden waar zij aangeeft

dat de uitvaartliturgie uit twee vormen kan bestaan, nl. de eucharistieviering en de gebedsviering.

Dit laat toe om met de nabestaanden te zoeken naar de meest authentieke vorm van vieren. Een eucharistieviering kan wanneer de familieleden actief aan de viering deelnemen en communiceren. Een gebedsviering kan authentieker, meer aangewezen zijn wanneer mensen onwennig zijn bij het vieren van de eucharistie. In deze gebedsviering is er geen communie-uitreiking en zal er altijd gevierd worden in verbondenheid met de zondagseucharistie van de plaatselijke gemeenschap.

Daarnaast laat de keuzemogelijkheid tussen eucharistieviering en gebedsviering ook toe dat de voorganger niet altijd een priester hoeft te zijn.

In beide vormen "zal het een volwaardige uitvaartliturgie betreffen die met dezelfde eerbied, zorg en plechtigheid wordt gevierd, op hetzelfde uur, en met hetzelfde aantal bedienaren als gebruikelijk bij een uitvaart met eucharistieviering," aldus de orde van dienst.

De vraag blijft wanneer voor het éne wordt gekozen, wanneer voor het andere. Daarvoor worden drie criteria tegelijk overwogen, nl. 1) de wens van de overledene en de familie, 2) de authenticiteit van het samen vieren en 3) de mogelijkheden en onmogelijkheden van ter plaatse. De orde van dienst stelt: "Het is niet goed om een beslissing hieromtrent aan de begrafenisondernemer over te laten". Daarom ijveren we er ook voor dat op het overlijdensbericht de term 'uitvaartliturgie' wordt ver-

meld. Dit laat toe dat in het gesprek tussen de voorganger en de familie beslist wordt in welke vorm de uitvaartliturgie gevierd wordt – rekening houdend met de drie bovenstaande criteria.

***b* Uitvaartliturgie: een zaak van de hele gemeenschap**

In de kerk

De uitvaart is een zaak van de hele geloofsgemeenschap. Dit is te zien aan de plaats waar de liturgie gevierd wordt: nl. de kerk. In dit huis komen de gelovigen regelmatig samen, zij delen er lief en leed met elkaar en met God en zij bidden er voor de overledenen. De uitvaartliturgie gaat dus ook door in de kerk.

De voorganger

Bij de uitvaartliturgie geldt het principe, zoals bij elke liturgie, dat velen samen bidden en één voorgaat in dat gebed. De pastoor van de parochie is in die zin de eerste voorganger. Hij kan zowel in een gebedsviering als in een eucharistieviering voorgaan. De meeste pastoors zijn herder van meerdere parochies en zien zo heel veel begrafenissen op zich afkomen. Het is mogelijk dat hierdoor stress, een overvolle agenda of verdringing van hun andere pastorale basistaken ontstaat. Dan kan de pastoor zijn voorgangerstaak delegeren aan een andere pastoor, diaken of gevormde leek van de federatie. Wanneer een gevormde leek voorgaat stellen we voor dat deze deel uitmaakt van een groepje voorgangers in federatieverband om op deze wijze geen monopolie te creëren. De moderator informeert het parochievicariaat over het bestaan van dit groepje.

Indien er een uitdrukkelijke vraag is voor een eucharistieviering en de pastoor is in de onmogelijkheid om voor te gaan, dan valt te denken aan een samenwerkingsverband tussen de diaken of leek en een emeritus priester.

We zullen met zijn allen aan mentaliteitswijziging moeten werken zodat de afwisseling eucharistieviering/gebedsviering ook daadwerkelijk leidt tot verdeling van het voorgangerschap.

Een samenspel van vele helpers

Niet alleen de voorganger en de plaats van samenkomst zijn een uitbeelding van de geloofsgemeenschap die de overledene toevertrouwt aan Gods zorg. Er zijn nog vele andere taken die duidelijk laten zien dat niet één mens maar velen betrokken zijn bij een goede uitvaartliturgie en –pastoraal.

Vele taken, die vaak door gewone parochianen worden opgenomen, zijn zo vanzelfsprekend, dat we soms vergeten hoezeer ze een essentiële schakel zijn in de uitvaartliturgie en –pastoraal. Denken we aan de koster, de acolieten, de gebedsleiders bij de avondwake op de vooravond, de organist, het zangkoor, lectoren, het parochiesecretariaat. Het spreekt voor zich dat een goed samenspel tussen de verschillende actoren bijdraagt tot het tonen van de essentie.

Uitvaartcontactpersonen

Vele pastores vinden de werkdruk die ontstaat bij een begrafenis vooral hoog omdat een begrafenis ineens inbreekt in het geplande weekritme, vooral omdat in de eerste twee dagen na een overlijden heel veel moet beslist worden en men daarbij de pastor verwacht. Als we die taken kritisch bekijken, hoeven die niet allemaal door de voorganger van de uitvaart gedaan te worden. In die zin valt er te denken aan een groepje “uitvaartcontactpersonen”. Zoals de naam het zegt zijn zij de verbindingsfiguren tussen de nabestaanden, de uitvaartverzorger en de voorganger van de geloofsgemeenschap. Deze parochianen kunnen een eerste bezoek brengen bij de nabestaanden en meelevende betonen vanwege de parochie. In dit gesprek komt ook het leven van de overledene ter sprake, wordt duidelijk dat het gaat om een uitvaartliturgie waarin de parochie samen met familie en vrienden van de overledene op een christelijke gelovige wijze afscheid neemt en ze elkaar willen nabij zijn en dragen. De contactpersoon kent (on)mogelijkheden van de geloofsgemeenschap, het kerkgebouw, de voorganger en de eigen inbreng (voorbeden, afscheidsgroet vanwege familie...) en helpt op deze wijze de familie zich voorbereiden op het bezoek van de voorganger. Tevens kan de contactpersoon enkele formele zaken ter sprake brengen; zoals

het begrafenistarief met wijze van afhandeling, de mogelijkheid van de zeswekenmissen, jaar-
getijde, eventueel stichting enz. We denken bij
deze uitvaartcontactpersonen aan een groepje
zodat elke parochiaan die die taak op zich
neemt zich gesteund weet door anderen die dat
ook doen. Zo een groepje kan per federatie
georganiseerd zijn. Deze wijze van werken kan
een hulp zijn voor de voorganger – hij hoeft
niet dadelijk naar de familie, maar kan gaan op
het moment dat de eerste hectiek voorbij is.

c. Nazorg: rouwenden nabij

De aandacht voor de nabestaanden stopt niet bij
de begrafenis, maar reikt verder! Rouw stopt
immers ook niet bij de uitvaartliturgie; na de
uitvaart oefenen de nabestaanden dagelijks om
afscheid te nemen, om alles los te laten wat er
samen gedaan is en ook alles wat men samen
had willen doen en dat niet gelukt is.

Als geloofsgemeenschap hebben we van bin-
nenuit de plicht om op zulke momenten men-
sen nabij te zijn, met hen doorheen de Goede
Vrijdag te gaan naar Pasen, net als Jezus. Dit
kan op vele wijzen. De buurman, de familie, de
kennis kan de overledene ter sprake brengen,
de voorganger kan enkele malen op pastoraal
bezoek gaan bij de nabestaanden, gevormde

parochianen kunnen vanuit een werking ‘rou-
wenden nabij’ nabestaanden gaan opzoeken
en/of hen eventueel samen brengen. Al deze
ontmoetingen helpen met het verlies om te
gaan.

In ons bisdom hebben we het geluk dat de
vorming van parochianen die rouwenden nabij
willen zijn goed georganiseerd is. In federatie-
verband worden zij gevormd en steunen zij
elkaar. Het Centrum voor Christelijk vor-
mingswerk behartigt de vorming van deze
vrijwilligers.

Tot besluit

De komende jaren zullen we in ons bisdom de
essentie van de uitvaartliturgie en -pastoraal
laten klinken in de vorm van viering, de keuze
van de voorganger, de medewerking van paro-
chianen en de nazorg via ‘rouwenden nabij’.

vic Karel D’Huys
Louisa Cloesen
Ria Ombelets
Dienst parochieopbouw

Deze bundel is te verkrijgen op het PIC (€ 5)

De afzonderlijke deeltjes zijn als digitale documenten te downloaden onder “uitvaartliturgie en –pastoraal” op www.kerknet.be/; kies [bisdom hasselt](#); klik op [diensten](#); klik dan op [parochieopbouw](#) en ga vervolgens naar “[steun op maat](#)”

Pastoraal Informatiecentrum vzw
(P.I.C.)
Tulpinstraat 75, 3500 Hasselt
☎ 011 24 90 10
✉ pic@bisdomhasselt.be

D/2013/1671/6